

ГРОШІ ЯК АТРИБУТ ДЕРЖАВНОСТІ КРАЇНИ

У статті розглядається сутність держави і роль національних грошей як головного атрибуту державності країни. Наведені приклади ролі грошей як головного атрибуту державності країни при створенні УНР, СРСР та суверенної України, а також ролі грошей у втраті державності УНР і СРСР, а також країнами-членами ЄС, які втратили свої національні гроші.

В статье рассматривается сущность государства и роль национальных денег как главного атрибута государственности страны. Приводятся примеры роли денег как главного атрибута государственности страны при создании УНР, СССР и суверенной Украины, и роли денег в утрате государственности УНР и СССР, а также странами-членами ЕС, утратившими свои национальные деньги.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Державність незалежної країни – це її особливий стан, який створює вплив на місце країни на політичній карті світу. Особливою ознакою держави є її суверенітет, але атрибутами (символами) держави виступають її герб, гімн та прапор. Однак, герб, гімн та прапор можуть мати будь-які інші структурні частини держави, наприклад, місто, район, мікрорайон і т.д. Разом з тим винятковість рівня державності зв'язана безпосередньо з таким головним її атрибутом, як національні гроші, які функціонують винятково на державному рівні і саме які сприяють соціально-економічному розвитку країни при наявності їх сталості і надійності. За таких умов питання про гроші як атрибут державності країни має неабияку актуальність.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років показав, що окремі вітчизняні науковці з історичної точки зору розглядали становлення державності країни та особливості введення до обігу грошей України часів 1917-1920 рр., СРСР та сьогоденної незалежної України. Серед них варто назвати П. П. Гай-Нижника, А. С. Гальчинського, З. М. Комаринську. До того ж існує багато наукових праць вітчизняних економістів, присвячених сутності сучасних грошей, однак окрім Гальчинського А.С., практично ніхто, навіть, і не згадує гроші саме як атрибут державності країни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на те, що вченими висвітлені непрості періоди введення грошей до обігу в УНР, СРСР та Україні, разом з тим залишилися невисвітленими питання про особливу значимість та роль грошей, саме як атрибуту державності країни не тільки при її створенні, але і при припиненні існування країни як окремої держави.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення особливого значення та ролі грошей як атрибуту державності країни у процесах становлення та втраті державності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Що таке державність країни? Чи можна її розглядати як синонім держави? Варто відмітити, що в літературі державність дуже часто розглядається саме як синонім «держави», хоча «державність» – це такий стан суспільства або держави, який розглядається у еволюції. Тому дійсна державність формується лише протягом багатьох десятиків, сотень або, навіть, і тисяч років. Відповідно, державність – особливий стан держави, який створює вплив на її місце на політичній карті світу, яке засноване на єдності менталітету влади, що сформувалася в процесі історичної еволюції, і народу. Найважливішою ознакою держави є суверенітет, однак він за своєю сутністю завжди прагне до повноти незалежності в міжнародних справах і тому рівень держави має явно

гіпертрофоване значення і вступає в істотне протиріччя з існуючою сьогодні у світі глобалізацією, бо неможливо вирішувати завдання охорони природи, наприклад, охорони атмосфери, озонової верстви, клімату, рік, морів та ін. у рамках окремої держави.

У чому ж причина настільки гіпертрофованого значення рівня держави?

Для цього необхідно розглянути атрибути чи символи державності: серед яких варто назвати територію, населення, герб, гімн та прапор.

Державні символи - це не просте обличчя держави, це історія й показник відношення до своєї країни. Однак територію, населення, герб, гімн та прапор можуть мати будь-які інші структурні частини держави, наприклад, мікрорайон, район, місто, область, регіон і т.д.

Так в чому ж винятковість символів (атрибутів) державності?

Переглядаючи всі такі атрибути, якими володіють і структурні частини держави (територія, герб, гімн та прапор), варто відмітити, що винятковість рівня державності зв'язана безпосередньо з таким головним її атрибутом, як національні гроші, які функціонують винятково на державному рівні.

Саме тому, навіть, дрібні держави сучасного світу першою справою вводять власні національні гроші¹, емісія яких дає головні доходи уряду. І хоч емісія грошей і є притягальною силою для влади, але можна з повною впевненістю стверджувати, що гроші створюють державність країни. Наприклад, у свій час об'єднувачі Німеччини першою справою ввели єдину валюту для Західної й Східної Німеччини, і об'єднання де-факто відбулося, все інше було вже технічним питанням. Аналогічно й створення європейської валюти євро де-факто створило нову державність - державність Єдиної Європи, у яку окремі нинішні європейські країни входять (і будуть входити) на рівні штатів, як у США, або суб'єктів федерації, як у Росії, або в якомусь іншому, але подібному вигляді, тому що головний атрибут суверенної держави – гроші, у них буде віднятий. Разом з тим варто зазначити, що тільки готівкові гроші (у вигляді грошових білетів і білонних монет) сприймаються як ознака державності країни. Безготівкові ж гроші як символ державності країни сприймаються набагато слабкіше через їхній віртуальний характер.

Таким чином, ми бачимо, що не сама по собі інституція державності суперечить глобалізації, а лише національні гроші. При втраті національних грошей (на прикладі країн Європейського Союзу) держава не зникає, але вбудовується в загальну структуру знов створеного об'єднання чи Союзу, як складова структура, наприклад, штат, а грошова емісія наднаціональних грошей здійснюється або на найвищому рівні такого Союзу (як в ЄС), або на рівні центральних банків штатів (як в США)².

Розглянемо деякі історичні приклади, які дозволяють стверджувати, що саме гроші є найважливішим атрибутом державності будь якої країни.

Створення державності Української Народної Республіки. У листопаді 1917 р. третім Універсалом була проголошена цілком та повністю прорадянська Українська Народна Республіка. Разом з тим, після лютневої революції 1917 року, у березні була утворена Українська Центральна Рада, яка ставила перед собою завдання домогтися лише права на автономію України в складі федеративної демократичної Російської республіки. Отже, створення власних грошей для України в умовах федерації і єдиного економічного простору, навіть, і не передбачалося, хоча саме від наявності національних грошей залежав процес відродження практично усіх сфер національного культурно-духовного та економічного життя суспільства. Однак у грудні 1917 року Постановою Української Центральної Ради (19.12.1917 р.) все ж таки було вирішено випустити перші українські грошові білети номінальною вартістю 100 карбованців, які були надруковані в Києві і

¹ хоча існують і виключення, наприклад, такі країни як Маршалові острови, Салвадор та деякі інші дрібні країни в якості державної валюти мають долар США.

² Варто відмітити, що правом грошової емісії в США володіє Федеральна резервна система (англ. *Federal Reserve System*), яка виконує у США функції центрального банку в особі 12 штатних банків—членів Федеральної резервної системи, кожний з яких має свій цифровий та літерний код, який відображується на грошових білетах, які емітує відповідний банк [7]

з'явилися в обігу вже 24 грудня того ж року. Це були перші паперові гроші, на яких було зображення державного герба України — тризубця, як головного символу державності УНР. Однак з приходом до влади гетьмана П. Скоропадського Українська Народна Республіка була розпущена і був проголошений гетьманат за назвою «Українська Держава». За сімь з половиною місяців гетьманським урядом була проведена чимала законотворча робота. Саме при П.Скоропадському були введені в обіг паперові гривні, які були замовлені ще Центральною Радою у Німеччині. 5 серпня 1918 року першими в обігу з'явилися 3,6-процентні облігації внутрішньої позики під назвою «Білет державної скарбниці», які повинні були відігравати лише роль облігацій внутрішньої позики. Однак нестача грошових купюр в обігу призвела до того, що й облігації, й окремі купони до них на початку 1919 року (за уряду Директорії) стали використовуватися як гроші. Облігації друкувалися з 8 купонами— по 4 з кожного боку. Зокрема, урядом Скоропадського були введені до обігу і перебували в ньому з 5 січня по 24 вересня 1918 р. карбованці Української Держави, як головного атрибуту державності країни, а з жовтня 1918 р. в обіг вводяться гривні в грошових білетах шести номіналів від 2 до 2000 гривень, одержані з Німеччини. Дещо пізніше надійшли номінали 1000 та 2000 гривень, замовлені ще урядом гетьмана у зв'язку з посиленням в Україні інфляції. Доречно, що гривні були випущені в обіг за 59 днів до падіння гетьманату, на зміну якому прийшла Українська Директорія, яка 16 січня 1919 року оголосила війну Радянській Росії, що вимагало випуску в обіг великих сум грошей для ведення війни. Скинення гетьманського уряду й введення у грудні Директорії означало відновлення Української Народної Республіки, проголошеної у листопаді 1917 р. В Києві Директорія використовувала запаси купюр, які були випущені урядами Центральної Ради та гетьманату. Наступ радянських військ примусив Директорію 5 лютого 1919 року залишити Київ. З цього періоду Український державний банк і Державне казначейство евакуюються й відомості про долю їхнього майна, у тому числі й гривень, губляться. Останнє місце перебування Директорії — Кам'янець-Подільськ, де вона протрималася ще майже рік і випустила грошові білети у 100, 250 і 1000 карбованців. Остання емісія Директорії готувалася в Австрії, однак вона так і не була здійснена тому, що 20 листопада 1920 року указом голови Директорії С. Петлюри уряд Директорії був розпущений і необхідність у власній валюті відпала. Разом з тим можна зробити висновок про те, що саме введення до обігу національних грошей УНР сприяло створенню державності Української Народної Республіки.

Створення і розпад державності СРСР. Після Октябрського перевороту і розгрому грошової системи царської Росії грошовий обіг в країні характеризувався наявністю величезної кількості грошових білетів радянської й нерадянської емісії. Наприклад, до початку здійснення грошової реформи в обігу знаходилися [1, с. 117]: кредитні білети дореволюційної Росії царської емісії; грошові білети Тимчасового Уряду (Троцького); радянські знаки, емітовані Радянською владою; грошові білети республік Закавказзя; грошові знаки, що випускаються різними кооперативами, громадськими організаціями, приватними підприємствами; грошові знаки, що випускаються самовільно і приймаються населенням у зв'язку з існуванням «грошового голоду» й довіри до емітента [1, с. 208]; грошові білети іноземних держав і грошові білети, найменування яких повторювали найменування грошових одиниць різних республік, наприклад, карбованці та гривні Української Народної Республіки, яка була цілком та повністю прорадянською [9, с 56]. Відсутність єдиної твердої валюти утрудняла облік і розрахунки в країні, створюючи хаос і недовіру до її влади. Зрозуміло, що за таких умов державність Радянської влади була під великою загрозою, що вимагало прискорення здійснення грошової реформи. Тому необхідність здійснення у 1922-1924 рр. грошової реформи Радянським Союзом, складовою частиною якого к тому часу була вже і Україна, обумовлена, насамперед, необхідністю створити один з головних атрибутів державності будь-якої країни - національні гроші і, відповідно, національну грошову систему СРСР, бо на грошовій системі країни будуються і всі майнові інтереси держави, і її фізичних та юридичних осіб. Не випадково з цього приводу В. І. Ленін писав, що капіталістичне суспільство створило такі форми багатства

"...розрахуватися з якими для Радянської влади далеко не так легко. Цією формою багатства є гроші, або, навіть, вірніше - грошові знаки." [10, т.36, с. 134] Тому, якщо "...Удасться нам на тривалий строк, а згодом назавжди стабілізувати рубль - значить ми виграли. <...> Тоді ми зможемо наше господарство поставити на твердий ґрунт і на твердому ґрунті далі розвивати" [10, т.45, с. 283]. Зрозуміло, що затримка із здійсненням грошової реформи загрожувала поразкою саме державності Радянській владі. За таких умов серед першочергових задач підтримки державності Радянської влади було створення єдиної валюти (червінця та рубля) на всьому радянському просторі шляхом здійснення грошової реформи (1922-1924 рр.), що дозволяло, перш за все, об'єднати населення різних республік (від Білорусі, України і Закавказських республік до республік Дальнього Сходу в єдиному грошовому просторі радянського рубля в одну державу і створити на всій її території державність Радянської влади, яка проіснувала більш 70 років. Крім того, не можна не відмітити, що за цей період СРСР зміг створити індустріалізацію країни, добути перемогу у Великій Вітчизняній війні, і відновити розрушене війною народне господарство, першим у світі запустити людину у космос і почати коріну перестройку своєї економіки. Зрозуміло, що без грошей цього б не можна було створити. Тому торкаючись значення грошової реформи 1922-1924 рр., саме яка дозволила об'єднати в єдину державу усі республіки колишньої царської Росії, проф. Гальчинський А. відзначає, що "...Принципове значення грошової реформи 1922-1924 рр. під кутом зору загальної методології укладається насамперед у тім, що вона довела можливість введення нової грошової одиниці і її подальшої стабілізації в умовах глибокої економічної кризи й повного дисбалансу господарських зв'язків" [5, с.298] .

Розпад СРСР здійснився саме з розпадом рубльової зони як головного атрибуту державності СРСР. Разом з тим не можна не відмітити, що розпад СРСР почався з його вступу у фазу гострої політичної кризи, починаючи з 1989 року, що підштовхнуло колишні радянські республіки до прагнення відгородитися від радянської економіки. Відповідно ряд республік країни ще до розвалу СРСР (у 1989-1991 рр.) прийняв декларацію про суверенітет, який передбачає вищу й повну законну силу над усім, чим розташовує дана країна (землями й водами, надрами й повітряним простором). Суверенітет означає, що держава має необмежену владу стосовно суб'єктів, що діють у його межах. Інші держави повинні поважати цей принцип. Варто відмітити, що сфера суверенності сучасних держав обмежується міжнародними економічними, політичними й військовими взаєвідносинами та взаємозалежністю. Суверенітет - основа незалежності кожної держави. Серед республік СРСР, які перші прийняли декларацію про суверенітет були: Литва (18.05.1989), Вірменія (28.05.1989) і Естонія (16.11.1989). У 1990 р. декларацію про суверенітет приймають Латвія (04.05.1990), Росія (12.06.1990), Молдова (23.06.1990), Білорусь (27.07.1990), Південна Осетія (20.09.1990). У 1991 році приймає декларацію про суверенітет і Україна (24.08.1991). Тому до 26 грудня 1991 року, коли Верховна Рада СРСР прийняла декларацію про припинення його існування, більшість колишні республік СРСР вже прийняли декларацію про свій суверенітет. Розпад СРСР привів до створення незалежності 15 республік колишнього СРСР і появи їх як самостійних держав. Однак, з того, що вони ще входили до єдиної рубльової зони і користувалися грошовою одиницею країни, яка припинила своє існування, то знов створені держави, отримавши юридичну незалежність, разом з тим, не мали фактичної незалежності і головного атрибуту своєї державності – національної валюти. Заслуговує на увагу, що знов створені держави (колишні республіки СРСР) деякий час не мали своєї національної валюти, хоча більшість з них вже мала домовленості із іноземними фірмами про виготовлення грошових білетів своїх національних валют [12], а, слід, не мали і головного атрибуту своєї державності – національних грошей. Серед перших республік колишнього СРСР, які не тільки вийшли з рубльової зони, а і створили свою власну постійну валюту, була лише Естонія (22.06.1992). Більшість же республік колишнього СРСР постійну національну валюту ввели у обіг лише наприкінці 1993 р. І лише деякі з республік свої національні постійні гроші ввели пізніше: Грузія – 25.09.1995 р.; Україна – 02.09.1996 р.; – Білорусь – 01.01.2000 р.; Таджикистан – 30.10.2000 р. В рубльовій же зоні разом з Росією

залишилися лише Абхазія і Південна Осетія, бо Нагорний Карабах, який вийшов з рубльової зони 22.11.1993 р., почав використовувати валюту Вірменії [12].

Заслуговує на увагу, що саме припинення використання колишніми республіками СРСР спільних грошей (радянських рублів) означало, разом з тим, і припинення державності Радянського Союзу, яка створювалася більш семидесяти років, тобто втрати їм свого суверенітету як держави. А введення колишніми республіками СРСР (які, прийнявши декларацію про суверенітет, отримали юридичну незалежність самостійної держави) своїх національних грошей створило перший, але дуже важливий крок до встановлення реальної державності своєї країни. Таким чином, варто відмітити, що втрата колишнім Союзом РСР своєї державності цілком та повністю обумовлена розпадом єдиного простору функціонування радянського рубля, що дозволяє нам зробити висновок про те, що саме гроші країни є одним з найголовніших атрибутів її державності .

Створення державності незалежної України. Українська радянська соціалістична республіка, яка у свій час одна з перших увійшла до складу Радянського Союзу (грудень 1922 року), разом з тим, значно пізніше інших республік Союзу – 24.08.1991 року прийняла декларацію про свій суверенітет. Однак вже в цьому ж році (тобто до офіційного проголошення Верховною Радою СРСР про припинення існування Радянського Союзу) українська влада турбується про створення своєї державності, першим і найважливішим атрибутом якої є національні гроші. Однак тому, що на той час Україна ще не мала своїх потужностей для виготовлення грошей, то перші замовлення на виготовлення грошових білетів і монет були зроблені за кордоном. Зокрема В 1991-1992 рр. Нацбанк уклав контракти з англійською фірмою «Томас де ля рю» на виготовлення грошових білетів номіналом 50, 100 і 200 гривень (ця фірма була й основним виробником купоно-карбованців). Грошові білети номіналом від однієї до двадцяти гривень друкувалися канадською фірмою «Кенедиан банк ноут компани». Монети номіналами від однієї до 25 копійок карбував Монетний двір Італії [12]. Доречно відмітити, що вже у березні 1994 р. в Україні була уведена в дію перша лінія по виготовленню грошових білетів. Тому друкування за кордоном гривні й купоно-карбованців було припинено. Заслуговує на увагу, що Кабінет Міністрів України та її Національний банк вже через два дні (28 грудня 1991 року) після офіційного проголошення Верховною Радою СРСР про припинення існування Радянського Союзу (26.12.1991 р.), затвердили Постанову «Про заходи у зв'язку із введенням в обіг купонів багаторазового використання» № 378, що свідчить про дуже важливе значення національних грошей як атрибуту державності країни. Не можна не сказати про те, що національна валюта України 1992 року – карбованець, вводилася у два етапи, з яких першим етапом було введення до обігу готівкових купоно-карбованців. Відповідно 10 січня 1992 року перший етап введення української валюти почався з випуску до обігу купоно-карбованців багаторазового використання, які були еквівалентні карбованцевим купюрам відповідного номіналу і які через кілька місяців витиснули радянський рубль з грошового обігу України. А з 16 листопада 1992 року почався другий етап введення національних грошей України - були введені безготівкові купоно-карбованці у грошовий оборот країни. Відповідно, Україна остаточно вийшла з «рубльової зони», і єдиним законним платіжним засобом в Україні став український карбованець. За таких умов вже з 16 листопада 1992 року карбованці як національна валюта незалежної України повністю витиснули радянський рубль з її грошового обороту і, відповідно, всі розрахунки в суверенній незалежній Україні стали здійснюються тільки в її національній валюті – українських карбованцях, означаючи, тим самим, що завдяки введенню національних грошей Україна зробила важливий крок до отримання своєї справжньої незалежності та державності. Відповідно, був встановлений офіційний обмінний курс карбованця стосовно російського рубля (1,45 крб. за 1 рубль) і долару США (403 крб. за 1 долар). Однак розрив міжгосподарських зв'язків, які десятиріччями встановлювалися у СРСР, після його розпаду були розрушені, що суттєво відображувалося на економіці України і, відповідно, призвело до падіння її ВВП і дефіциту більшості товарів. Тому карбованець безперервно знецінювався і вже к початку лютого 1995

р. складав 116 900 крб. за долар США. Безперервне суттєве знецінення карбованця привело у 1996 році до необхідності негайного проведення в Україні грошової реформи і введення нових національних грошей – гривні.

Показово, що НБУ в період виконання грошової реформи, з метою недопущення безготівкової надпланової емісії комерційними банками, які здійснювали її в широких межах, завдяки недотримання встановленої їм норми обов'язкового резервування, підвищив норму обов'язкового резервування з 15 % до 25 % [3], що позбавило банки взагалі можливості до кредитування. Обмін здійснювався за курсом 100000 купоно-карбованців за 1 гривню, за яким одночасно був зроблений перерахунок усіх цін у гривні. Реформа була проведена без будь-яких обмежень. Тому за один тиждень виконання грошової реформи трильйони «тіньових» карбованців були виміняні на гривні і знову пішли в тінь [4]. Це означало, що реформа не вилучила тіньових грошей і хоч за даних [6, с. 257] було вилучено фальшивих грошей на суму 6,5 млрд. крб., що дорівнювало 50 тыс. грн., по суті, реформа тільки деномінувала наявність. Все це, незважаючи на те, що почався (відносний) ріст роздрібного товарообігу, негативно позначилося на підтримці стабільності нової національної грошової одиниці України - гривні. Доречно, що офіційний курс гривні до долару США реформою 1996 року був встановлений на рівні 1,76 гривень за долар США, який, однак, до кінця 2005 року зріс практично втричі і склав 5,3046 грн. за 1 долар США [2, с. 121]. До того ж, реформа не переоцінила цінні папери уряду СРСР (облігації державних позик) і вклади населення, бо головною метою грошової реформи 1996 р. було створення в Україні одного з найважливіших атрибутів державності країни – національні гроші і, відповідно, посилення їх ролі в економічному і соціальному житті суспільства. Що ж стосується такої мети грошової реформи, як **зміна** масштабу цін [6, с. 254, виділено Л.Р.] як вагової кількості золота, законодавчо закріпленої за грошовою одиницею країни, то варто відмітити, що ні купоно-карбованець, ні гривна, уведена реформою 1996 р., не мали, навіть, аніякого зв'язку із золотом і тому вести розмову про «зміну» масштабу цін немає ніяких підстав. Підсумковий результат, здійсненої в Україні в 1996 р. грошової реформи (яку варто розглядати як часткову одномоментну стабілізаційну реформу неконфіскаційного виду), дуже чітко (із чим важко не погодитися) сформулював проф. Гальчинський А. С., який вважав, що «...**Грошова реформа в Україні - незвичайний захід для нашої країни, у результаті якої створений один з невід'ємних атрибутів державності - національні гроші.**»[5, с.308, виділено А. Г.].

Висновки і перспективи подальших розробок. Проведений аналіз ролі та значення національних грошей як головного атрибуту державності країни дозволяє зробити висновок, що винятковість рівня державності зв'язана безпосередньо з існуванням такого головного атрибуту державності, як національні гроші, які функціонують винятково на державному рівні, на відміну від інших символів (герб, гимн та прапор), що можуть бути і у окремих структурних частин держави. До того ж, наявність сталих національних грошей держави сприяє її соціально-економічному розвитку, що, в свою чергу, зміцнює її державність. За таких умов Україні необхідно безперервно сприяти укріпленню та підвищенню цінності своїх національних грошей – гривні, що буде сприяти і укріпленню державності незалежної України.

Література

1. Атлас З.В.- Социалистическая денежная система - М.: Финансы, 1969.– 384 с.
2. Бюлетень НБУ, 2005, № 3. – 192 с.
3. Газета Бизнес, 1996, № 35.
4. Газета Бизнес, 1996, № 36
5. Гальчинський А. - Теорія грошей. - К.: Основи, 1998. – 415 с.
6. Гроші та кредит / за ред. Івасіва Б. С. - Тернопіль: Карт-бланш, 2000. – 510 с.
7. Доллар США – [Електроний ресурс]. – [Режим доступу] ru.wikipedia.org

8. Карбованець – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] uk.wikipedia.org/wiki/

9. Комаринська З. Банківська система України періоду державності 1917-1920 рр.: становлення й реалії функціонування // Вісник НБУ, 2002, № 2. – С. 56-60.

10. Ленин В. И. Полное собрание сочинений. – 5-е изд. – М.: Издательство политической литературы, 1967.

11. Остролюцкая Л. – Как Украина гривну вводила / Л. Остролюцкая / Одесский вестник – газета Одесского городского совета народных депутатов № 241 (991) от 16.12.95 г.

12. Распад советской денежной системы – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] <http://www.ciscoins.net/articles/article03r.htm>

країна	прийняття декларації про суверенітет	введення тимчасової валюти	вихід з рублевої зони	Введення постійної валюти	випуск монет в обіг
Абхазія	23.07. 1992	ніколи	Ніколи	ніколи	Ніколи
Азербайджан	30.08. 1991	ніколи	15.08.1 992	15.08.1 992	15.08.1 992
Вірменія	28.05. 1989	ніколи	22.11.1 993	22.11.1 993	21.02.1 994
Білорусь	27.07. 1990	25.05.1 992	хх.07.1 993	01.01.2 000	ніколи
Грузія	09.04. 1991	06.04.1 993	02.08.1 993	25.09.1 995	25.09.1 995
Казахстан	16.12. 1991	ніколи	15.11.1 993	15.11.1 993	01.03.1 994
Киргизстан	31.08. 1991	ніколи	10.05.1 993	10.05.1 993	01.01.2 008
Латвія	04.05. 1990	07.05.1 992	20.07.1 992	05.03.1 993	05.03.1 993
Литва	18.05. 1989	05.08.1 991	01.10.1 992	25.06.1 993	25.06.1 993
Молдова	23.06. 1990	10.06.1 992	10.06.1 992	29.11.1 993	29.11.1 993
Росія	12.06. 1990	ніколи	ніколи	(1992*)	(1992*)
Таджикистан	09.09. 1991	10.05.1 995	10.05.1 995	30.10.2 000	03.09.2 001
Туркменістан	27.10. 1991	ніколи	27.10.1 993	27.10.1 993	27.10.1 993
Узбекистан	01.09. 1991	15.11.1 993	15.11.1 993	01.07.1 994	01.07.1 994
Україна	24.08. 1991	10.01.1 992	17.11.1 992	02.09.1 996	02.09.1 996
Естонія	16.11.	ніколи	22.06.1	22.06.1	22.06.1

	1989		992	992	992
Південна Осетія	20.09. 1990	ніколи	ніколи	ніколи	ніколи
Нагорний Карабах	02.09. 1991	ніколи	22.11.1 993**	22.11.1 993**	2004
Наддністрянську	02.09. 1990	1994	22.08.1 994	01.01.2 001	01.01.2 0011

* Росія продовжувала **використовувати в обігу** радянські монети аж до реформи 1998 року, але в 1992 році також випустила власні.

** У Нагорному **Карабасі використовується** валюта Вірменії.